

Mariola Gawrońska*
Uniwersytet Śląski w Katowicach
 <https://orcid.org/0000-0003-0929-7245>

Jadwiga Maksym-Kaczmarek**
Uniwersytet Śląski w Katowicach
 <https://orcid.org/0000-0001-5565-3613>

Ewelina Niemiec***
Uniwersytet Śląski w Katowicach
 <https://orcid.org/0000-0001-7158-0135>

Magdalena Paprotny-Lech****
Uniwersytet Śląski w Katowicach
 <https://orcid.org/0000-0002-9078-953X>

Forum Lingwistyczne
nr 6, 2019
ISSN 2450-2758 (wersja elektroniczna)

DOI: <http://doi.org/10.31261/FL.2019.06.17>

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej „Społeczeństwo obywatelskie: edukacja, wartości, style komunikacyjne” (Katowice, 8–9 czerwca 2018)

A Report from the Poland-Wide Academic Conference
“Civil Society: Education, Values, Communication Styles”
(Katowice, 8–9 June 2018)

Ogólnopolska konferencja naukowa „Społeczeństwo obywatelskie: edukacja, wartości, style komunikacyjne” odbyła się w dniach 8–9 czerwca 2018 roku w Katowicach. Organizatorami wydarzenia były Ewa Ficek i Katarzyna Sujkowska-Sobisz z Zakładu Lingwistyki Tekstu i Dyskursu Instytutu Języka Polskiego im. Ireny Bajerowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Magdalena Ochwat i Małgorzata Wójcik-Dudek z Katedry Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej tegoż Uniwersytetu. Wśród współorganizatorów należy wymienić: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach, Fundację Wiedzy i Dialogu Społecznego „Agere Aude” oraz Stowarzyszenie Biznes – Nauka – Samorząd „Pro Silesia”. Cel spotkania stanowiło podjęcie wielostronnej dyskusji nad możliwościami i kierunkami rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Konferencja skierowana była do szerokiego grona odbiorców: przedstawicieli środowiska akademickiego, nauczycieli, studentów, pracowników samorządowych i członków organizacji pozarządowych oraz do wszystkich zainteresowanych wymianą doświadczeń związanych z problemem partycypacji obywatelskiej. Niewątpliwym atutem wydarzenia była nie tylko wielość perspektyw myślenia o społeczeństwie obywatelskim, ale również różnorodność form aktywności konferencyjnej: od wykładów eksperckich, przez referaty, panele dyskusyjne czy plakaty, po studenckie prezentacje

* e-mail: mariola.e.gawrońska@gmail.com

** e-mail: jadzia.maksym@gmail.com

*** e-mail: ewelinaniemiec@10g.pl

**** e-mail: mpaprotny@interia.pl

przygotowane przez uczestników projektu realizowanego na Wydziale Filologicznym UŚ pod nazwą „Projekt kariera – rozwój kompetencji studentów kierunku komunikacja promocyjna i kryzysowa” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Konferencję otworzyło wystąpienie Bożeny Witosz (Uniwersytet Śląski w Katowicach). W referacie *O rozproszonych śladach dyskursu obywatelskiego w przestrzeni publicznej współczesnej Polski* prelegentka podjęła próbę zdefiniowania kategorii obywatela, którą tworzą cztery komponenty: aksjologiczny, kognitywny, interakcyjny i czynnościowy. Wskazała również współczesne konteksty działania idei społeczeństwa obywatelskiego oraz ślady modelu obywatelskości w dzisiejszym dyskursie publicznym, ze szczególnym uwzględnieniem polonistycznego dyskursu akademickiego. Autorka referatu zaprezentowała, jak w oficjalnej i potocznej odmianie polszczyzny tworzy się autoportret narodu. Stosunek wrogo nastawionych do siebie obozów władzy uwidacznia się w języku. To z kolei rodzi odmienne spojrzenia na świat, które często uniemożliwiają wzajemne porozumienie, prowadząc do deficytu zaufania społecznego. Na koniec prelegentka podkreśliła, że koncepcja społeczeństwa obywatelskiego nie jest nam dana wraz z demokracją, ale jest naszym stałym zadaniem.

Niezwykłe interesujący wykład zatytułowany *Chybiony kurs – pedagogiczne warunki społeczeństwa obywatelskiego* przedstawił Krzysztof Maliszewski (Uniwersytet Śląski w Katowicach). Referent odwołał się do pojęcia społeczeństwa obywatelskiego rozumianego jako „prywatność ukierunkowana publicznie”. Takie pojmowanie swego udziału we wspólnocie wynika ze świadomości przynależności do danego kręgu kulturowego. Ma ono źródło w „oświeceniu” i kulturze. Aby jednak zaistniało, muszą zostać spełnione dwa warunki: umiejętne korzystanie z kapitału kulturowego oraz obecność sfery publicznej, w której dochodzi do realnego dialogu. Główna myśl wypowiedzi zakładała, że polityka oświatowa oraz system edukacji działają w sposób niewłaściwy – zatem potrzebna jest zmiana myślenia o uczeniu. Maliszewski podkreślił, że urynkowanie szkół oraz uniwersytetów negatywnie wpłynęło na ich działalność, wprowadzając konieczność wzięcia pod uwagę wydajności. To z kolei nie pozwala na postrzeganie szkoły jako instytucji emancypacyjnej. Prelegent zaproponował więc rehabilitację obowiązującej dziś racjonalności, która po „ewolucji” pozwoliłaby na „uczulanie się na uchwyty władzy”. Drugi postulat dotyczył odzyskania szkoły i uniwersytetu jako sfery publicznej, miejsca prawdziwego dialogu. Możliwość zrealizowania tych propozycji jest lekarstwem na cichy kryzys edukacji.

Dalszym punktem programu była dyskusja panelowa prowadzona przez Ewę Ficek i Katarzynę Sujkowską-Sobisz. W panelu zatytułowanym *Jak budować społeczeństwo obywatelskie? Wartości, postawy, możliwości* poruszano problemy uwikłania idei społeczeństwa obywatelskiego w różne dyskursy, między innymi społeczne, polityczne czy edukacyjne. Jako pierwsza zabrała głos Ewa Bobrowska (Uniwersytet Jagielloński), która za Hanną Arendt stwierdziła, że istnieją społeczeństwa bez sfery publicznej. Dyskusantka postawiła tezę, że Polacy są tego rodzaju społeczeństwem. Bobrowska jako jeden z powodów społecznej bierności Polaków podała brak tzw. *imaginarium* społecznego, tj. wyobrażenia sfery publicznej.

Następnie Michał Kubis (Młodzieżowy Sejmik Województwa Śląskiego) podkreślił szczególną rolę społeczeństwa obywatelskiego, jaką odgrywa ono w procesie samoorga-

nizacji społecznej w miejscach, gdzie instytucja państwa nie powinna albo nie może skutecznie działać. Znakomitym przygotowaniem młodych ludzi do udziału we wspólnocie obywatelskiej jest, zdaniem panelisty, praca w samorządzie szkolnym oraz uczestnictwo w debatach oksfordzkich.

Wystąpienie Małgorzaty Ochęduszek-Ludwik (Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego) dotyczyło zagadnień związanych ze sposobami zwiększania aktywności obywatelskiej społeczności. Według panelistki ważną funkcję w tym procesie pełni odpowiednia edukacja dzieci i młodzieży nastawiona na ćwiczenie praktycznego stosowania podstawowych pojęć odnoszących się do społeczeństwa obywatelskiego.

Magdalena Steciąg (Uniwersytet Zielonogórski) w swoim wystąpieniu skupiła się na problemie społeczeństwa obywatelskiego z pozycji mediów. Dyskutantka zauważyła, że w środkach masowego przekazu obecnie odchodzi się od wyobraźni narracyjnej, która pozwalałaby na postawienie się w pozycji Innego. Zmiana ta podyktowana jest ideą symetriizmu, polegającą na próbie zachowania równowagi informacyjnej. Okazuje się więc, że symetryzm to nie tylko wybór retoryczny, ale i etyczny, gdyż rodzi on relatywizm i chaos poznawczy, w wyniku którego trudno odpowiedzieć na pytanie: Kim jestem i dokąd zmierzam?

Jako ostatni w panelu wystąpił Piotr Stoły (Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS), porównując znaczenia pojęć dotyczących społeczeństwa obywatelskiego z tym, jak rozumiane były one w okresie PRL-u, i dowodząc, że niechęć do społecznego zaangażowania jest spadkiem po komunizmie. Panelista zaznaczył także, że inicjatywy społeczne powstają raczej w negatywnym kontekście jako reakcja na opresyjność pewnych decyzji (np. strajki), a nie pozytywnym, mającym cel kreacyjny.

Pierwszy dzień konferencji zakończyły obrady w sekcjach tematycznych: *Praktyczny wymiar kształcenia obywatelskiego w szkole* oraz *Projekty studentów komunikacji promocyjnej i kryzysowej zrealizowane w ramach „Projektu kariery”*. Odbłyły się ponadto warsztaty adresowane do członków Młodzieżowego Sejmiku Województwa Śląskiego oraz Młodzieżowych Rad Miast w województwie śląskim, a także prezentacja posterów przygotowanych nie tylko przez naukowców czy studentów, ale i przez przedstawicieli instytucji samorządowych, jednostek oświatowych oraz organizacji pozarządowych.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się wykładami eksperckimi. Jako pierwszy zabrał głos Ryszard Koziołek (Uniwersytet Śląski w Katowicach), który w wystąpieniu zatytułowanym *Humanista sygnalista* przedstawił wizję społeczeństwa z perspektywy literaturoznawcy, profesora, prorektora, a także uczestnika debat nad projektem ustawy 2.0. W takim społeczeństwie humanista przypomina o tym, co najważniejsze, bo przecież „humanistyka uczy nas tego, że nie tylko chcemy przetrwać, lecz chcemy przetrwać pięknie i sensownie”. Humanista powinien zatem przypominać o prawdzie i pięknie. Jest „sygnalista”, tzn. kimś, kto dostrzega nieprawidłowości i mówi o nich otwarcie w sferze publicznej. Humanista jako „sygnalista” może zainterweniować na poziomie strukturalnym, dostrzegając błędne mechanizmy działania, zanim spowodują one szkody. Tym samym jednym z celów kształcenia humanistycznego jest samodzielność krytycznego myślenia, prowadząca często do buntu.

Następnie wystąpiła Ewa Jarosz, której prelekcja, zatytułowana *Aktywne obywatelstwo dzieci – czyli rzecz o sensie i bezsensach urzeczywistniania partycypacji społecznej młodego pokolenia*, dotyczyła ewolucji postaw wobec dziecka w społeczeństwie – od dyskryminacji

najmłodszych do ich uczestniczenia we wspólnocie. Wypowiedź ogniskowała się wokół problemów dyskursu o partycypacji dzieci (funkcjonowanie takich terminów, jak *dialog społeczny, partnerstwo, inkluzja społeczna, empowerment, emancypacja, walka o uznanie, aktywne obywatelstwo i współdziałanie*) oraz kwestii relacji międzypokoleniowych.

W ostatnim wykładzie eksperckim zaprezentowanym w trakcie konferencji, a zatytułowanym *Kto jest twoim bliźnim? Kilka uwag o etyce obywatelskiej*, Krzysztof Wieczorek (Uniwersytet Śląski w Katowicach) przyjrzał się społeczeństwu obywatelskiemu w dwóch ujęciach: historycznym i aksjologicznym. Referent przekonywał, że – obchodząc setną rocznicę odzyskania niepodległości – Polacy jako naród nie odrobili lekcji historii. Świadczyłyby o tym nieuporządkowane relacje z najbliższymi sąsiadami oraz stosunek do mniejszości narodowych. Za taki stan rzeczy w jakimś stopniu odpowiada nie w pełni rozwinięty (po tragicznych doświadczeniach II wojny światowej i problematycznym wyzwoleniu w 1945 r.) etos narodowy. Tym samym tożsamość obywatelska kształtowała się pomiędzy utopią absolutnej niezależności a traumą determinizmu historycznego. Jednakże jako naród – zdaniem mówcy – posiadamy zaplecze aksjologiczne wystarczające do budowania społeczeństwa obywatelskiego. Fundamentem etyki obywatelskiej w kulturze polskiej, jeśli powołać się na etymologię słów *bliźni* i *obywatel*, są dwie biblijne postaci: miłosierny Samarytanin oraz miłujący ojciec. Idea obywatela zawiera w sobie te dwie postawy. Społeczeństwo obywatelskie to zatem społeczeństwo wychodzące naprzeciw człowiekowi, niezależnie od tego, kim ten człowiek jest. Szeroko rozumiane życzliwość i gościnność są natomiast cnotami, które powinny przyświecać każdemu obywatelowi.

Dwudniową konferencję zamknął panel *Filozofia edukacji*, prowadzony przez Ewę Jaskólową (Uniwersytet Śląski w Katowicach). Jego uczestnikami byli: Anna Janus-Sitarz (Uniwersytet Jagielloński), Maciej Fic (Uniwersytet Śląski w Katowicach) oraz Przemysław Fabjański (dyrektor Akademickiego Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Chorzowie). Jako pierwsza o zabranie głosu została poproszona Anna Janus-Sitarz, która zwróciła uwagę na to, że istotną rolę w edukacji jest wyobrażenie sobie ucznia jako człowieka i obywatela. Zaprezentowała działania realizowane ze studentami, kształtujące odpowiednie postawy przyszłych nauczycieli, a także wzbudzające odpowiedzialność za uczniów, o których troska jest troską o kształt nadchodzącego świata. Wypowiedź Macieja Fica wpisywała się we wcześniejszą narrację i obejmowała zagadnienia związane z wyzwaniem, jakie współczesnie stają przed edukacją historyczną i obywatelską. Z kolei Przemysław Fabjański omówił działania prospołeczne podejmowane przez uczniów w placówce, którą kieruje, między innymi ideę tzw. wędrującego patriotyzmu, polegającego na spotkaniach z lokalnymi osobistościami oraz ludźmi z innych krajów i kontynentów.

W spotkaniu wzięło udział prawie 250 słuchaczy. Uczestnicy chętnie wchodzili w dialog z prelegentami. Najistotniejszą wartością przedstawianego spotkania pozostaje wieloaspektowość spojrzenia na kwestie wartości czy możliwości partycypacji społecznej. Osoby zainteresowane problematyką poruszaną na konferencji mogą przekonać się o wysokiej jakości merytorycznej i doniosłości edukacyjnej spotkania dzięki multimedialnej publikacji – przygotowanej przez organizatorów konferencji – zbierającej większość wystąpień, a dostępnej na stronie www.spoleczenstwoobywatelskie.edu.pl.